

ПІЗНАВАЛЬНЕ МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСАХ ІНСАЙТУ ЕКОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ

Є. І. Ходаківський, д. е. н., професор,

О. В. Іванюк, к. е. н.,

М. Ф. Плотнікова, к. е. н., доцент,

О. В. Захаріна, к. е. н., доцент,

Н. С. Пугачова, асистент

Житомирський національний агроекологічний університет

Теорія пізнання в ноосферному підході акцентує увагу на хвилих механізмах приймання – передачі мислеобразів. Основні положення теорії ноосферного пізнання та мислення: 1) пізнання – це процес приймання – передачі і переробки людиною інформації із зовнішнього і внутрішнього світів; 2) інформація передається і сприймається за допомогою хвилих процесів; 3) Всесвіт і внутрішній світ людини мають єдиний ритмодинамічний механізм приймання – передачі сигналів. При цьому сигнали здатні трансформуватися: фізичні – у хімічні – у біоритмічні – у психічні; 4) для здійснення пізнання Світу необхідно діяти в режимах і методиках ритмодинаміки Світу, що відбито в Загальних законах пізнання / збагнення; 5) для успішного здійснення пізнання необхідно реалізувати методичний принцип непорушення гармонії біоритмів людського тіла і мозку (принцип етичного й екологічного імперативу, який відбито в Загальних законах пізнання, позиція – «не зашкодити» природі – зближує та онтологічно зрівнює етику й екологію пізнання); 6) надходження будь-якої інформації у процесі пізнання в канали сприйняття збуджує відповідний хвилих процес, за допомогою якого інформація передається в мозок; 7) будь-який мислеобраз є осцилятором (точкою збудження хвиль) фазо-частотних

коливань; 8) накладання хвилевих картин, що надходять із різних каналів сприйняття в мозок, створює інтерференційну картину об'єкту, що сприймається як його голографічний образ – модель – символ; 9) створена голографічна модель, яка супроводжується відповідним індивідуальним її відчуттям (проживанням і акомодациєю), стає мислеобразом – індивідуальною голографічною одиницею мислення. Вона має форму, інформацію, енергетику, причинно-наслідковий потенціал, можливості зростання і трансформації; 10) процес пізнання включає численні крос-кореляції мислеобразів – порівняння нового мислеобразу з тими, що вже є в досвіді індивіда; 11) рух і крос-кореляційні операції з мислеобразами в сукупності становлять *сутність процесу мислення*; 12) *метою процесу мислення* є пошук зменшення невизначеності (спрощення нових мислеобразів і порівняння їх з уже знайомими); 13) у пізнанні найчастіше здійснюється пошук структурних і контекстуальних аналогів наявних у досвіді мисле-образів; 14) *сила мислення* полягає в можливості багаторазового повернення до будь-яких мислеобразів, які наочно забезпечують повторення; 15) вирішення завдання у процесі пізнання починається зі стану невизначеності; під час пізнання відбувається порівняння мисле образів. Результат відчувається при узгодженні мислеобразів; 16) вирішення завдань за допомогою крос-кореляції мислеобразів автоматично буде тривати до моменту знаходження результату; 17) жива система (людина) сама відчуває і сигналізує про достатність результату при правильному з нею поводженні; 18) надходження нових мислеобразів впливає на зростання і трансформацію вже наявних; 19) мислеобрази з'являються і проходять відповідні стадії зростання за синергетичними принципами самоорганізації відкритих систем; 20) мислеобрази як відкриті системи взаємодіють із їхнім носієм (людиною), викликаючи ті або інші його вчинки, або зміни в житті людини на фізичному, творчому, міжособистісному, соціальному, принциповому, світоглядному рівнях буття особистості; 21) у процес пізнання рівноправно залучені тіло людини, її душа, сумарний потенціал особистості, ліва і права півкулі мозку; 22) зміна і зростання будь-якого мислеобразу спричинює зміни і зростання в усіх сферах знання та життя людини (за принципом сполучених посудин); 23) пізнання зовнішнього і внутрішнього світу є нероздільним, тому що єдиний хвилевий механізм і функціонування інформації в мислеобразах невіддільні від акомодациї їх у внутрішньому світі людини; 24) пізнання умовно відділяється від свідомості, зберігаючи спільні цілі, механізми, природу.

Відрізняються вони вектором спрямованості: свідомість є етапом пізнання. Етапи сприйняття інформації у процесі пізнання. Згідно з поглядами Ж. Піаже [7], будь-яка інформація в ході сприйняття проходить 4 етапи (рис. 1): 1) Сприйняття має справу з тілом людини, яке сприймає сигнали і природними каналами (слуховими, зоровими, нюховими, смаковими, дотиковими тощо) здійснює доставку інформаційних сигналів до мозку. На вході в мозок відбувається перекодування чуттєвих сигналів у нейрофізіологічні (електричні імпульси); 2) Мозок сприймає сигнали опосередковано, тобто через механізми тіла мозок людини формує символні аналоги сприйнятого, відображаючи інформацію мовою мислеобразів. Вони створюються за принципом аналогій і сприймаються нами як голографічні моделі об'єктивної і суб'єктивної реальності. Необхідно чітко розуміти, що створюються дві моделі одночасно. У правій півкулі – образно-почуттєва модель зі смаком, кольором, запахом, просторовими відносинами. Відбувається «проживання» моделі. У лівій півкулі формується логічна модель, у якій фіксуються розміри, співвідношення частин, форма, вага, швидкість і все, що ми звикли фіксувати і вимірювати. Інтуїтивно-почуттєве усвідомлення тому й більш швидке (майже миттєве), що відбувається воно в момент формування голографічного почуттєвого мислеобразу. Людина свідомо чи неусвідомлено робить вибір моделі для «спілкування». Тут криється джерело «логіків» і «ліриків» («лівопівкульних» і «правопівкульних» людей), однобокості або цілісності мислення; 3) Відбувається обробка інформації: порівняння мислеобразу з наявним досвідом людини. Операції крос-кореляції (за К. Прібрамом [6]), тобто узгодження наявних образів, становлять сутність процесу мислення. Здійснюється пошук зменшення невизначеності за допомогою розподілу голографічної пам'яті; 4) Лінгвістичний етап починається в момент усвідомлення сутності, змісту інформації, що надійшла.

Рис. 1. Етапи сприйняття інформації в процесі пізнання за Ж. Піаже

Називання предмету, об'єкту, явища відбувається в момент осягнення його змісту через голографічний аналог, викликаний у процесі мислення. У процесі пізнання одиниця інформації –

мислеобраз – формується індивідуально і являє собою єдність трьох взаємодіючих компонентів (рис. 2), а взаємозв'язки матерії та енергії визначені фізичним законом $e=mc^2$.

М – матеріальна форма, тобто голографічна форма з кольором, запахом, смаком і звуком; Е – енергія індивідуального ставлення, сприйняття цього мислеобразу; І – інформація, сприйнята людиною.

Рис. 2. Складові мислеобразу

Мислеобраз – це не відбиток предмету в свідомості і не думка, що промайнула. Це індивідуально сприйнятій усіма органами чуттів цілісний образ предмету, явища, події. Сприйняття – це функція всього організму, усіх каналів сприймання. Сприймаючи багатоканально, людина залишає багатовимірний мислеобраз у своєму досвіді і пам'яті. При цьому, чим більше каналів сприйняте задіяні в момент знайомства із предметом, явищем чи подією, тим сильніший мислеобраз і тим легше його викликати з пам'яті. Енергія мислеобразу не описана за допомогою класичних законів. Йдеться про психічну енергію людини. За В. В. Вульфом [1], мислеобрази можуть з'являтися чотирма шляхами: 1) в результаті чуттєвого сприйняття дійсності; 2) за допомогою уяви: вона перетворює, відтворює, винаходить нові мислеобрази за своїм бажанням; 3) генетично: значна частина мислеобразів, які створюють тіло, інстинкти тощо, людина одержує спадково; 4) з інших частотних просторів: звідти надходить інформація, що не вловлюється нашими органами чуття і приладами та доступна лише людям з розширеним діапазоном сприйняття.

Особистість має три джерела одержання інформації: природа, суспільство і сама людина. Виникаючі між ними взаємозв'язки різні за характером. За визначенням М. Бердяєва [2], «у людині перетинаються всі кола буття». Це можна було б назвати горизонтальним зрізом особистості, що поєднує природні, інтелектуальні та духовні потреби людини. Однак цього розуміння структури особистості явно недостатньо, тому що воно не враховує присутності в людині несвідомого.

підсвідомого, свідомого, позасвідомого і надсвідомого інформаційних рівнів. Свідомість людини, будучи соціально орієнтованою, може бути адаптована до вирішення завдань на шести рівнях: фізичному, творчому (особистісному), міжособистісному, соціальному, принциповому, універсальному. Розуміння етики як *непорушення* природного базового права людини розвиватися згідно зі своєю природою мотивує впровадження природовідповідної освіти. Саме те, як дозволено вчитися й мислити і як організовано навчання в даному суспільстві, визначає, чи буде творчим подальше життя людини. У результаті складається той чи інший погляд на Світ і усвідомлення людиною свого місця, ролі та призначення. Свідомість – це психічна діяльність, яка забезпечує узагальнене і цілеспрямоване відбиття зовнішнього і внутрішнього світу, а також діяльність, контроль і керування поведінкою людини, її здатністю усвідомлювати, що відбувається. Цілісна свідомість – це нелінійний голографічний процес розуміння сукупності змістів явища і результат їх ранжирування для різних рівнів застосування згідно зі Спеціальними законами психіки людини.

Отже, метою пізнання є знаходження захищеності людини у світі; суттю пізнання є розуміння змісту; пізнання як розуміння сенсу має 4 етапи: 1) упізнання знаку, 2) дізнання змісту, 3) усвідомлення змісту знаку, 4) усвідомлення змісту у внутрішньому і зовнішньому світах одночасно; пізнання може бути односпрямованим, комплексним, інтегрованим і цілісним; пізнання сенсу відбувається через знак шляхом його адекватного сприйняття суб'єктом; жива система, формуючи потребу пізнання, формує і потребу в змісті, результаті пізнання; пізнання має бути організоване навколо потреб людини і спрямоване на пошуки сенсу. Щодо процесу мислення і роботи з інформацією, важливо зрозуміти: як і де сприймається інформація; як вона доставляється на обробку мозком; як вона презентується; як відбувається сам процес мислення; як завершуються акти мислення; які структури забезпечують запам'ятовування, повторення, крос-кореляцію мислеобразів. Як наслідок, розуміння ролі, функцій і значення кожної зі структур, що брали участь у процесах пізнання, свідомості й усвідомлення, педагогіка і педагогічна психологія зможуть впевненіше орієнтуватися у виборі підходів, методів і технологій, цілеспрямовано просуватися шляхом виховання цілісного мислення і ноосферного світогляду.

Світомислення загальне, великомасштабне, що акумульоване в процесі формування мисле образів може бути тенденційним на основі об'єктивних складних трендів перевірених часом діючої конструкції, уявно сформованих образів, теоретичних міркувань, літературних

творів, але в кінцевому підсумку переходить в особистісний рівень і перманентно завершувальних біхевіористичних рішень, виконання котрих призводить до активних дій. А сам процес рішення виступає у формі інсайту (продукту мислетворення, його кінцевого результату) і в обов'язковому порядку в русі певних обмежуючих параметрів.

Інсайтні рішення (інсайт – раптове осяяння, прозріння) найбільш часто спонтанні, неждано визрілі. Вони формуються у процесі створення мисле образів, постійно і потенційно живучі, що виникають при переробці інформації, знань, досвіду. Вони постійно притаманні екології природи та свідомості, оскільки в загальному значенні екологія (*eco* – навколишній світ, природа, оточення; *logos* – знання, здобуття знань, мислення, образотворення, гештальти) – співробітництво з природою. Наразі в умовах техногенності альтернативою виживання людства з розумінням того, що «лиш тепер прорснув розум – Природи ми не переможемо, бо нижчі житимуть, а ми не зможемо». Нам залишається лише коеволюційне співіснування з природою, міру втручання в яку становить наш екологічно освічений інтелект. Безумовно, що пріоритети такого спілкування належать органічному землеробству. Обмежуючі параметри якого, наприклад, є нітратне забруднення в ланцюгу «грунт – вода – рослина – травина – продукт харчування – людина». Доля українського землеробства в теперішній період прогнозується як годувальниці не лише Європи, а й всього світу. Нагадаємо, що в древній період Україна була протонтидою європейською землеробства, до якого територіально визначалися не лише українські чорноземи, але й землі Польщі, Білорусії, Росії. Наші пріоритети в аграрному виробництві в міру загострення продовольчої безпеки зростатимуть в теперішній період в напрямку екологічного землеробства, яке найвищою мірою наразі представлено в практиці родових поселень та родових садіб України.

Список літератури

1. Prysiazhniuk O., Plotnikova M., Buluy O. (2018) Cluster approach in administration of rural areas. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 40 (2), 118–127.
2. Nitsenko, V., Nyenno, I., Kryukova, I., Kalyna, T., Plotnikova, M. (2017) Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals. *Journal Of Security And Sustainability Is*. 7. No 1.55–166.
3. Plotnikova, M. (2014) Innovative character of rural territories social potential realization. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 36 (4), 956–958.

4. Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія: [навч. посіб.]. (2017) / М. Л. Васильєв, Г. І. Грабар, С. В. Молодецька, М. Ф. Плотнікова. – Житомир: Рута. 272 с.

5. Васильєв М. Л., Плотнікова М. Ф. (2014) Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект // Вісник ЖНАЕУ, № 2, Т. 4, ч. II. 412–423.

6. Walker K. D., Plotnikova M. (2018) Ecological settlement as a self-government model in rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. Vol. 40. No. 3: 416–423.

7. Semenets H., Yakobchuk V., Plotnikova M. Family Homesteads Settlements As The Subjects Of The Public Management In Rural Territories // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development ISSN 2345-0355. 2018. Vol. 40. No. 4: 587–598 Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.51>